

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان : نقش امر به معروف و نهی از منکر در نهضت عاشورا

زهرا بارانی پور^۱

چکیده :

هدف از نوشتن این مقاله مشخص کردن فرضیه امر به معروف و نهی از منکر فقط برای افراد عادی که مرتکب گناه می شوند خلاصه نمی شود ، بلکه شامل قیام بر ضد حکومت ستمگر و تلاش برای اصلاح ساختار سیاسی جامعه و ایجاد حکومت بر اساس حق و قرآن که از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر است .

اگر در جامعه این فرضیه اجرا نشود و افراد در قبال این امر بزرگ احساس مسئولیت نکنند نابودی آن جامعه ، در واقع مرگ آن جامعه حتمی خواهد بود .

پس از رحلت پیامبر (ص) ، به این تکلیف با ارزش آنطو رکد شایسته شایسته بود عمل نشد و نتیجه آن شد که دین به ضعف گرایید و فاسقان و ستم گران به اوضاع مسلط شدند . در چنین شرایطی امام حسین (ع) برای زنده نگه داشتن این امر اساسی دست به قیام زد .

پرسش اصلی این مقاله . « نقش امر به معروف و نهی از منکر در نهضت آشورا » و رویکرد آن کتابخانه ای است .

کلیدواژه ها : معروف ، منکر ، عاشور

۱- زهرا بارانی پور ، طلبه پایه پنجم ، مدرسه شهیده بنت الهدی

مقدمه

امر به معروف و نهی از منکر ، پیشینه ای به قدمت تاریخ زندگی انسان دارد نخستین شخص دعوت کننده به خوبی ، آدم بود و پس از او پیام آوران وحی و پیروان آنان در انجام این فرضیه ی مهم تلاش و کوشش کرده اند .

حضور این بزرگواران در صحنه تحولات اجتماعی چنان چشمگیر است که می توان گفت تمام (همه ی) حرکت های اصلاحی و دگر گونهای ایجاد کننده در جوامع بشری در پر تو امر به معروف و مہی از منکر آنان (آنها) ایجاد شوده است .

اسلام از پیروان خود می خواهد که خودشان را در مقابل جامعه متعهد بدانند و در صورت مشاهده ظلم و گناه سکوت نکنند ، همواره دیگران را به نیکی دعوت کنند و از بدی ها باز دارند . تأکید های پی در پی قرآن کریم در باره ی امر به معروف و نهی از منکر نشانه ی اهمیتی است که اسلام برای سالم سازی محیط اجتماع و مبارزه با عوامل فساد و گناه قائل شده است .

بنابراین امام حسین (ع) برای اقامه ی دین و نفی طاغوت قیام کردند . و وجه تمایزی که این مقاله دارد این است که این موضوع را جست و جو کردم مشابه آن یافت نشد .

ارزش واجب امر به معروف و نهی از منکر تا جایی است که بقیه ی واجب ها و دستور های اسلامی در پر تو اجرای آن ، اقامه داشته می شود و جامعه اسلامی محقق می گردد ؛ در نتیجه هر وقت در جامعه ای این واجب مهم به اجرا گذاشته نشود و افراد در قبال این امر بزرگ احساس مسئولیت نکنند نابودی آن جامعه ، در واقع مرگ آن جامعه حتمی خواهد بود قیام امام حسین علیم السلام هم برای اجرای این دو واجب الهی بود در این مقاله به بررسی نقش امر به معروف و نهی از منکر در نهضت عا شورا می پردازیم .

پیشینه :

- خامی و محمود خانی در سال ۱۳۹۳ در کتابی تحت عنوان جذآب سازی امر و نهی بیان می دارد که امر به معروف و نهی از منکر ، در مقیاس وسیع و عمومی خود ، حتی از جهاد بالا تر است.

- ولی ابرقویی در سال ۱۳۸۹ د ر کتابی تحت عنوان جذّاب سازی امر و نهی بیان می دارد که گاهی افراد مذهبی جامعه به علت عدم آگاهی نسبت به یک حکم شرعی با سکوت خود مهر تأیید به یک منکر می زنند .

- خرمی مشگانی در سال ۱۳۸۲ در کتابی تحت عنوان امر به معروف و نهی از منکر بیان می دارد که امر به معروف و نهی از منکر ، ضامن گسترش ایمان و اجرای همه ی قوانین فردی و اجتماعی است .

- برفی در سال ۱۳۸۱ در کتابی تحت عنوان سیمای حسین (رض) از منظر اهل سنت بیان می دارد که حسین (رض) حرکت کرد و تصمیم به قیام نمود تا جهان اسلام را از ظلمت طاغوت دمشق نجات بخشد و با تشکیل خلافت اسلامی و احیاء سنت امر به معروف و نهی از منکر بستر هدایت و رهایی از ظلمت و تاریکی را برای همگان فراهم سازد .

شرح مفاهیم (معروف – منکر – عاشورا)

معنای لغوی معروف منکر ؛ معروف از ماده ی عرف به معنای شناخته شده و منکر از ماده ی نکر به معنای ناشناخته است .

و معنای اصطلاحی امر به معروف و نهی از منکر ، امر در اصطلاح اسمی است برای هر کاری که با عقل و شریعت نیکو شناخته شده و منکر ، ضد معروف هر کاری است که عقلها و خردهای سلیم ، زشتی آن را حکم می کند یا این که عقل ها در زشتی وجوبی آن کار سکوت می کنند ، پس دین و شرعیت بدی و زشتی آن را بیان می کند ، پس امر به معروف یعنی فرمان دادن به نیکی و نهی از منکر باز داشتن از بدی و ناپسندی است .

عاشورا که اکثر قریب به اتفاق اهل لغت این تصور را داشته اند که چون عشرو و عاشر یک ریشه اند و واقعه کربلا هم در دهم ماه محرم اتفاق افتاده است پس عاشورا یعنی دهم محرم .

فلسفه ی امر به معروف و نهی از منکر

امام محمد باقر علیه السلام می فرماید :

إِنَّ لِلأمر بالمعروف والنهي عن المنكر سبيل الأنبياء و منهاج الصلحاء و فريضه عظيمه بها تقام الفرائض و تأمن المذاهب و تحل المكاسب و ترد المظالم و تعمر الارض و ينتصف من الاعضاء و يستقيم الامر^۱

« امر به معروف و نهی از منکر ، روش پیامبران و شیوه ی صالحان و فرضیه ی بزرگ الهی است که سایر فرائض و واجبات به وسیله ی آن بر پا می شوند و در پرتو آن راه ها امن میگردد و کسب و کار مردم حلال می شود و حقوق افراد تأمین می گردد و زمین ها آباد و از دشمنان ، انتقام گرفته می شود و همه ی کار ها رو به راه می گردد »

حضرت ابی عبدالله الحسین علیه السلام می فرماید :

«فبد الله بالامر بالمعروف و النهی عن المنكر فريضه منه ، لعلمه با نها اذا ادیت و اقيمت استقامت الفرائض كلها هينها و صعبها ، و ذلك ان الامر بالمعروف و النهی عن المنكر دعاء الاسلام مع ردّ المظالم و مخالفه الظالم^۲»

«خداوند ، نخست امر به معروف و نهی از منکر را یکی از واجبات خود ذکر کرد ؛ زیرا او آگاه است که اگر این دو فرضیه انجام گیرد و بر پا شود ، همه ی واجبات اعم از سهل و سخت ، آسان و مشکل انجام و استوار خواهد شد و نیز به خاطر آن که امر به معروف و نهی از منکر ، انسانها را به سوی اسلام دعوت می کند حقوق صاحبان حق را به آن ها باز می گرداند و با ستمگران به مخالفت بر می خیزد .»

در ساختمان نهضت مقدس حسینی سه عنصر اساسی دخالت داشته است و مجموعاً سه عامل به این حادثه بزرگ شکل داده است . یکی این که بلا فاصله بعد از درگذشت معاویه ، یزید بن معاویه فرمان می دهد که از حسین بن علی علیه السلام الزاماً بیعت گرفته شود . امام در مقابل این درخواست امتناع می کند .

۱- وسائل الشیعه ، ج ۱۱ ، باب ۱ ، حدیث ۶ ، ص ۳۹۵

۲- تحف العقول ، ص ۲۴۱ .

آنها فوق العاده اصرار دارند ، به هیچ قیمتی از این تقاضا صرف نظر نمی کنند ، و امام شدیداً امتناع دارد و به هیچ قیمتی حاضر نیست به این بیعت تن بدهد . از همین جا تضاد و مبارزه شدید شروع می شود .

عامل دومی که در این نهضت تأثیر داشته است و باید آن را عامل درجه دوم بلکه سوم به حساب آورد این است که پس از آنکه امام به واسطه درخواست بیعت در چنین شرایطی قرار می گیرد که از آن طرف اصرار واز طرف ایشان انکار است ، به مکه مهاجرت می کند . پس از یکی دو ماه اقامت در مکه ، خبر چگونگی قضیه به مردم کوفه می رسد آن وقت مردم کوفه به خود آمده ، امام را دعوت می کنند .

بر عکس آنچه ما غالباً می شنویم و مخصوصاً در بعضی کتب درسی می نویسند دعوت مردم کوفه علت نهضت امام نیست ، نهضت امام علت دعوت مردم کوفه است . نه چنان بود که بعد از دعوت کوفه امام قیام کرد ، بلکه بعد از این امام حرکت کرد و مخالفت خود را نشان داد و مردم کوفه از قیام امام مطلع شدند ، چون زمینه ی نسبتاً آماده ای در آنجا وجود داشت ، مردم کوفه گرد هم آمدند و امام را دعوت کردند .

عامل سوم ، امر به معروف و نهی از منکر است . این عامل را خود امام مکرر و با صراحت کامل و بدون آنکه ذکری از مسأله بیعت اهل کوفه به میان آورد ، به عنوان یک اصل مستقل و یک عامل اساسی ذکر نموده و به این مطلب استناد کرده است .

معاویه تقاضای بیعت کرد و امتناع امام که از همان روز های اول ظاهر شد ارزش بیشتری به نهضت حسینی می دهد . چون هنوز مردم مصرت و یاری خود را نشان نداده بودند و در زمانی بود که معاویه در آن زمان به قدری ستم کرده بود و مردم می ترسیدند حتی اسم علی بن ابیطالب را بر سر زبان ها بیاورند که اگر می آوردند دیگر اختیار سر خود را هم نداشتند و سرشان از آن آنها نبود و اختیار آن را نداشتند اگر حدیثی از امام علی بود راویان و محدثین مخفیانه آن را برای شان که جذب کننده بود فاش می کردند و بیان می کردند . که صد در صد راوی باشند در چنین شرایط سختی جانشین همین آدم خلیفه شده است و از او جوان تر ، مغرور تر ، سفاک تر و بی سیاست تر که حتی ملاحظات سیاسی را هم نمی کند .

آنوقت «نه» در مقابل همچین قدرتی کار کوچکی نیست (باید بیعت کنی ! خیر ، بیعت نمی کنم ؛ اگر تمام وجودم را هم قطعه قطعه کنید بیعت نمی کنم) از این نظر که می بینم در این حال امام به تنهایی و به شخصه در مقابل در مقابل تقاضای نا مشروع یک قدرت بیسار

هنرمند و روحانیون در محیطی مختلف می توانند نهی از منکر کنند . که روحانیون یکی از مهم ترین عوامل نهی از منکر و امر به معروفند . وقتی یک جامعه را موظف می کنند که آحادش باید دیگران را به معروف امر از منکر نمی کند ، وقتی است که همه ، به معنای واقعی در متن مسائل کشور حضور داشته باشند ؛ همه آگاه باشند ؛ همه معروف شناس و منکر شناس باشند .

این به معنای یک نظارت عمومی است ، یک حضور عمومی است ، یک همکاری عمومی است یک معرفت بالا در همه است . وظیفه زنان هم ایس دعوت به معروف و منکر ، که مهم ترین نقش زن ، نقش مادر و همسر خوب بودن است .

شرایط امر به معروف و نهی از منکر و مراتب آن

امر به معروف نهی از منکر شرایطی نیز دارند که عبارت اند از :

۱- **علم به معروف و منکر** : یعنی امر و نهی کننده باید معروف و منکر را بشناسد و در غیر این صورت موظف نیست . امر به معروف و نهی از منکر کند .

۲- **احتمال تأثیر** : یعنی امر و نهی کننده باید احتمال بدهد کدام امر و نهی او اثر و نتیجه ای در او در آینده دارد .

۳- **اصرار بر گناه** : یعنی شخص گناهکار به استمرار گناه اصرار و سماجت داشته باشد و چنانچه معلوم شود که وی بدون اینکه امر و نهی شود خود از خطا دست بر می دارد یعنی معروف را به جا آورد و منکر را ترک می کند ، امر و نهی او واجب نیست .

۴- **نداشتن مفسده مهم تر** : یعنی باید امر و نهی مفسده نداشته باشد اگر امر و نهی موجب موجب شود به شخص امر و نهی کننده و یا به مسلمان دیگر مفسده ای از قبیل ضرر جانی یا آبرویی و یا مالی برسد ، در این جا امر و نهی واجب نیست البته مکلف است ملاحظه اهمیت را بکند .

مراحل و مراتب امر به معروف و نهی از منکر :

- ۱- **امر و نهی قلبی** : مقصود اظهار رضایت یا کر اهت قلبی است مثلاً با تبسم و لبخند بر خورد کردن .
- ۲- **امر و نهی لسانی (زبان)** : مقصود زبان است . باید با گفتن از طرف بخواهد که از منکر دست بر دارد و معروف را انجام دهد مثل ارشاد کردن ، تذکر دادن
- ۳- **امر و نهی عملی** : امر و نهی با دست ^۱ کنایه از اعما ، امر و نهی عملی که مکلف باید با اعمال قدرت و جبر و زور طرف را از انجام منکر و ترک معروف باز دارد .

درس های نهضت عاشورا به ما

حسین (علیه السلام) ، کارش ، عملش ، هدفش ، حرکتش ، عشقش ، ارادتش ، زندگیش ، شهادتش ، فقط به خاطر یک چیز بود ، به خاطر معرفت و شناخت خدا بود ، به خاطر اعتقاد به وحدانیت خدا و ایمان به ذات امدیت بود . بلکه حسین ثابت کرد که هیچ چیز از خودش ندارد و هر آنچه خدا به ایشان داده بود همه را در راه خدا ، در راه دین خدا ، در راه ارزش های دین خدا ^۲ در راه اطاعت خدا فدا کرد . این اعتقاد به توحید ^۳ و عمل به فرامین الهی و احیای فرائض الهی که علت قیام ابا عبدالله بود ، سلسله وا را از انبیاء و امامان معصوم قبل از ایشان به ارث رسیده بود ، و وقتی این مأموریت الهی به امام حسین (علیه السلام) رسید ، ایشان نیز با فدا کردن دار و ندار زندگیشون ، برای تحکیم دین الهی و مبارزه با فساد و افشا و برای احیای نماز و امر به معروف قیام کردند و سند مظلومیت شیعه را در واقعه تاریخی عاشورا رقم زدند . حسین علیه السلام به ما فهماند که برای رسیدن به معرفت الهی ، برای اعتقاد به وحدانیت الهی باید ایثار کنی ، باید جهاد کنی ، باید حرکت و قیام کنی ، به ما فهماند که برای تجدید بیعت با امام زمانت باید با طاغوت زمان بجنگی ، باید فساد و ظلم را ریشه کن کنی ، حسین (علیه السلام) خودش به آنچه گفت عمل کرد . برای اثبات ارادتش به وحدانیت الهی همه چیزش و همه کسش را فدا کرد حسین (علیه السلام) علی اکبرش و علی اصغرش را فدا

۱- کنایه از اعمال قدرت و به کار بردن جبر و زور است .

۲- امر به معروف و نهی از منکر

۳- یکتایی خدا

کرد ، عباسش را فدا کرد . همه را فدا کرد ، خورش را تقدیم پروردگارش کرد تا به نماز اهانت نشود ، تا به قرآن اهانت نشود ، امر به معروف کم رنگ نشود ، نهی از منکر از بین نرود ، بله حسین این چنین کرد که حسین شود . ما باید از لحظه به لحظه واقعه کربلا درس بگیریم ، درس عبرت بگیریم ، درس آزادگی و اطاعت پذیری ، درس تواضع و احترام و غیرت و عفت بگیریم ، درس حیا و شعوا و انفاق و بخشش بگیریم ، درس ایثار و ولایت پذیری و وفاداری و... بگیریم ، و بعد از عاشورا آشورا به ما درس های می دهد که ما می توانیم با الگو برداری از رفتار و کردار امام حسین و اهل بیت و یارانش زندگیهایمون را متحول کنیم . که یکی از مهمترین پیام های عاشورا زنده کردن امر به معروف و نهی از منکر هست که ما نباید بگذاریم که این واجب فراموش شود .^۱

۱- الوقایع والحوادث ، ج ۲

نتیجه گیری :

از آنجا که از جمله فرایض مهم اسلامی و پر اهمیت ترین احکام قرآن « امر به معروف و نهی از منکر » است . آیات متعددی در قرآن برای اصلاح جامعه و رشد کردن فساد ، ما را به امر به معروف و نهی از منکر دعوت می کند . جهاد و قیام علیه جنایت کاران و مفسدان روی زمین مرتبه ای از امر به معروف و نهی از منکر است . بنابر دستور اسلام ، امر به معروف و نهی از منکی پس از طی مراحل و مراتب مسالمت آمیز و عدم تأثیر آن ، باید با قدرت اجرا شود و این همان جهاد و قیام است ، که امام حسین علیه السلام برای اقامه ی دین و نفی طاغوت انجام دادند امر به معروف و نهی از منکر در اسلام بر خلاف آنچه در اذهان جا گرفته در برخی کتاب ها آمده تنها شامل موارد کوچک محدود و مختصر به پند ها و تذکرات خصوصی و فردی نمی شود ؛ بلکه گسترده ای دارد که قلام امام حسین علیه السلام و شهادت و اسارت خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم را برای برپایی حکومت حق و رسوایی ستمگران و غاصبان حکومت الهی در بر می گیرد امر به معروف و نهی از منکر شرعاً و عقلاً از مهم ترین واجبات است و اساسی ات از اساس هایی که دین اسلام بر آن ها نهاده شده است ، این دو موضوع از برترین عبادات و کامل ترین طاعات و دری از درهای جهاد و دعوت به سوی حق ، و راهی برای هدایت خلق و مقاومت در برابر گمراهی و باطل است .

منابع

* قرآن

* نهج البلاغه

- ۱- پیامدهای عاشورا - انتشارات زمزم هدایت - چاپ و صحافی سپهر قم ۱۳۸۴ - پژوهشکده تحقیقات اسلامی .
- ۲- جذّاب سازی امر و نهی از دیدگاه امام خامنه ای .
- ۳- حماسه حسینی (۱) - مطهری مرتضی - چاپ چهل و هفتم - مهر ۱۳۸۴ - انتشارات صدرا .
- ۵- درسنامه فهم زبان قرآن - محمدی - حمید - مرکز نشر هاجر .
- ۶- سیمای حسین (ع) از منظر اهل سنت - محمد برفی - ناشر محمد برفی - چاپ اول ۸۱ - چاپخانه مهارت .
- ۷- خرمی مشکانی - ابراهیم - امر به معروف و نهی از منکر - کاشان - مرسل ۱۳۸۲ - چاپ سوم ۱۳۸۵ - چاپخانه نهضت .
- ۸- موسوی خمینی - روحالله - امر به معروف و نهی از منکر - ناشر مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی - چاپ اول بهار ۱۳۷۷ .